

УДК 811.161.22367

КАУЗАЛЬНІ СИНТАКСЕМИ ЯК ВИХІДНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ПОХІДНИХ АТРИБУТИВНИХ

Хомич В.І.

У статті аналізується процес транспозиції каузальних синтаксем із вихідної позиції у вторинну. Остання спричинює розвиток атрибутивної функції в зазначених синтаксичних одиницях. Визначаються чинники цього процесу.

Ключові слова: вихідна та похідна позиція, каузальна синтаксема, атрибутивна синтаксема, транспозиція, чинники процесу.

В статье анализируется процесс транспозиции каузальных синтаксем с исходной позиции в производную. Последняя позволяет развить атрибутивную функцию в указанных синтаксических единицах. Определяются факторы этого процесса.

Ключевые слова: исходная и производная позиция, каузальные синтаксемы, атрибутивная синтаксема, транспозиция, факторы процесса.

The article analyses the transposition of causal syntactic structures from basic into derivative positions. The letter contributes to the development of the attributive function of the discussed syntactic units. The paper singles out the factors of this process.

Key words: basic and derivative positions, causal syntaxeme, attributive syntaxeme, transposition, factors of process.

У наш час функції синтаксем, виражених “праер + N_x” (що диференціюються з позицій функціональних підходів), стали об’єктом активного вивчення мовознавців. Типове функціонування приєменниково-відмінкових форм досліджувалося в роботах А.С.Колодяжного [13], А.П.Гриценка [9; 20], І.Р.Вихованця [4–7], З.І.Іваненко [11], Н.М.Бурдаківської [2; 3] тощо. Проте роботи з нетипового функціонування цих одиниць містять лише фрагментарні відомості [7; 8; 9]. Тому зазначена тема розроблена недостатньо. Цим зумовлено актуальність статті.

Мета наукового пошуку полягає у з’ясуванні чинників розвитку в каузальних синтаксем атрибутивності. Об’єктом вивчення стали синтаксеми, виражені “праер + N_x”. Вибір предмета дослідження цієї розвідки зумовлено постійним інтересом мовознавців до розвитку вторинної функції в зазначених мовних одиницях.

Каузальність (лат. *causalis* – причинний) – це семантична категорія, що позначає дію, явище, які стають мотивом інших подій або явищ. У слов’янському та західноєвропейському мовознавстві причинність розглядається ще як синтаксична [21, с. 179], лексична [1, с. 32] чи функціонально-семантична категорія [14, с. 5].

У сучасній українській літературній мові існує три засоби вираження причинних відношень: семантичний, морфологічний і морфолого-

синтаксичний. Приєменниково-відмінкові форми розглядають як морфолого-синтаксичну реалізацію каузальних відношень [7, с. 149], що виступають залежними компонентами підрядних словосполучень [9, с. 221]. Г.А.Золотова із цього приводу зазначає, що приєменникові чи безприєменникові форми іменників слід трактувати не як лексеми, а як синтаксичні форми слів, які імпліцитно виражають семантико-синтаксичні відношення у структурі простого речення [10, с. 54].

Отже, каузальна синтаксема, виражена приєменниково-відмінковою формою, – це найменша синтаксична одиниця, що позначає причинно-наслідкові відношення в мінімальному комунікативному відрізку. Зазначені синтаксеми – це “віддзеркалення причинно-наслідкових відношень у структурі складного речення, яке є для ускладненого простого речення з названими синтаксемами вихідною (базовою) одиницею. Вони є вторинною предикативною мінімальною семантико-синтаксичною одиницею, що містить трансформований у субстантивний компонент вихідний предикат і аналітичну синтаксичну морфему-приєменник як показник семантико-синтаксичних відношень між елементарними простими реченнями” [4, с. 273]. Каузальні синтаксеми включають такі семантико-синтаксичні ознаки: а) передування у плані часової перспективи; б) реальну модальність, пов’язану з певним явищем; в) властивість

породжувати наслідок [7, с. 147]. До складу таких структур входять прийменники, що конкретизують загальне значення причини. Українські синтаксисти називають прийменники *через, з (із), від, по, за, на, під, в (у), при, після, перед, із-за, для, задля, з нагоди* [12, с. 219, с. 234–235, с.239]; *через, від, з, за, завдяки, внаслідок, в результаті, у зв'язку з* [9, с. 222]; *від, з, внаслідок, у силу, у результаті, з приводу, з нагоди, через, за, з огляду на, зважаючи на, перед, завдяки, у зв'язку з, при, по* [5, с. 130, с. 142, с. 160, с. 174, с. 178]; *з, за, від, через, перед, завдяки, у результаті, під впливом, внаслідок, у зв'язку з, у силу, з огляду на, зважаючи на* [20, с. 465]; *за, з, від, через, із-за, завдяки, внаслідок, з приводу, з огляду на, в силу, з причини* [11, с. 4].

Будь-яка дія чи стан спричинюється іншою дією або станом. Така умотивованість буває зовнішньою чи внутрішньою [17, с. 8; 22, с. 11; 22, с. 7–12].

Зовнішня каузація (причина, зумовлена предметами чи явищами навколишнього середовища, викликається одним суб'єктом, а наслідку зазнає інший) диференціюється на: спонукальну причину, причину-відплату, причину-відповідальність, причину-перешкоду, результативну причину, наслідкову причину [3, с. 18].

“Якщо один і той же суб'єкт викликає причину і сам зазнає її наслідку” [3, с. 85], то мова йде про внутрішню каузацію. Така причина породжується почуттям, психічним станом особи й буває усвідомленою та неусвідомленою [18, с. 92–96].

Каузальна синтаксема “ргаер + N_x” формально залежить від присудка – дієслова дії, руху, стану тощо. Вона фактично й виступає виразником того самого джерела дії, руху чи стану. Тому вихідне значення прийменниково-відмінкової форми “ргаер + N_x” реалізується в типових, детермінантній [5, с. 130, с. 142, с. 160, с. 178] та приприсудковій [11, с. 5–75; 2; 3] позиціях. У нашій науковій розвідці типовою позицією для таких синтаксичних одиниць вилучається приприсудкова позиція.

Для позначення каузальної семантики в сучасній українській літературній мові існують п'ять груп граматичних засобів: родовий, давальний, знахідний, орудний відмінки з прийменниками та місцевий. Проте не всі ці групи можна розглядати як вихідні, на ґрунті яких розвинулися б функціонально-транспозиційні об'єднання. Фактичний матеріал фіксує лише чотири парадигми: родовий, давальний, знахідний, орудний відмінки з прийменниками, які можуть, окрім первинної функції, виражати й вторинну. Монофункціональною моделлю в каузальній сфері є місцевий відмінок, який уживається лише в типовій позиції й виступає з обставинною функцією: “*Пробує [Орест] здійснитись на ліжках над кріслом, щоб глянути на дорогу, але не може і в безсиллі опускається*” (І.Франко); “*На radoшах Максим таке весілля справив, що ще ніхто ніколи й не зазнає*” (Панас Мирний). Наше дослідження спрямовуємо на аналіз чотирьох каузальних функціонально-транспозиційних груп, що засвідчують процес синтаксичної деривації.

Функціонально-транспозиційна група “Каузальний знахідний відмінок із прийменниками”

Знахідний відмінок із прийменниками в причинному значенні виступає вихідною одиницею для

транспозиційних процесів і становить третю функціонально-транспозиційну групу. Механізм модифікації причинової синтаксеми “ргаер + N_{acc}” полягає у згортанні присудка чи в його трансформації та в перерозподілі синтаксичних зв'язків між компонентами: V_f + ргаер + N_{acc} ® N + ргаер + N_{acc}. Зовнішня та внутрішня каузація складають семантичний потенціал функціонально-транспозиційної групи “Каузальний знахідний відмінок із прийменниками”. Розглянемо найбільш уживані прийменникові конструкції.

1. Підгрупа, що вказує на зовнішню каузацію, диференціюється на причину-відплату (“за + N_{acc}”), спонукальну причину (“через + N_{acc}”), причину-перешкоду (“з огляду на + N_{acc}”, “зважаючи на + N_{acc}”), причину-відповідність (“на + N_{acc}”).

V_f + за + N_{acc} ® N + за + N_{acc}

На думку окремих дослідників, каузальне значення словоформи “за + N_{acc}” формувалося ланцюжково, проходячи певні етапи розвитку від просторового до значення заміни і тільки тоді – до каузальних відношень [11, с. 5]. Тому причина сема реалізується, як і вже зазначені обставинні значення, у приприсудковій позиції. “Найтиповіша з них, – констатує І.Р.Вихованець, – позиція придієслівної обставини” [6, с. 82].

Найчастіше значення причини-відплати виражене при дієсловах відплати і винагороди [8, с. 284] або покарання й винагороди, справедливої/несправедливої відплати [16, с. 377]. Окрім того, каузальне значення може реалізуватися при дієсловах називання, стану, почуття, ставлення, дещо рідше – при дієсловах руху [6, с. 81]: “*Свекружа правду каже: то матір Господь скарвав за таке життя*” (Панас Мирний).

Транспозиційне переміщення прийменниково-відмінкової форми “за + N_{acc}” із каузальним значенням у присубстантивну позицію веде до нейтралізації формально-граматичних властивостей конструкції, тобто каузальні відношення ускладнюються атрибутивними додатковими ознаками. Проте слід зазначити, що заступання аналітичною словоформою “за + N_{acc}” атрибутивної позиції не показує у кількісному плані. У ролі залежних іменників виступають, в основному, абстрактні номінації на позначення процесу: “*Ізяслав не міг звернути вину за вбивство Ігоря на Долгорукого, а Ольговичі не могли звинуватити у вбивстві Ізяслава...*” (П.Загребельний); “*Восени 1939 року, під час визвольної війни за возз'єднання Західної України і Західної Білорусі, я працював в Галичині близько двох місяців як політпрацівник і керівник операторської групи*” (О.Довженко).

V_f + через + N_{acc} ® N + через + N_{acc}

Специфічним засобом для вираження як зовнішньої, так і внутрішньої усвідомленої каузації є прийменникова конструкція “через + N_{acc}”. Окрім передавання загальнопричинових відношень, зазначена словоформа може ускладнюватися відтінками вини, перешкоди, наслідку та посередництва [11, с. 36].

Так, інваріантне (причинове) значення прийменниково-відмінкової форми “через + N_{acc}” розвинулося, на думку іншої дослідниці – О.В.Халчанської, із просторового. Шлях метафоризації цього явища

вона пояснює тим, що вказівка на точку, яка скеровувала напрямок переміщення, врешті-решт, почала усвідомлюватися мовцем як засіб, який сприяє чи перешкоджає руху предмета, а в кінцевому результаті – і як власне причина чогось [23, с. 89]. Тому, як і локативна синтаксема “через + N_{acc}”, так і каузальна прийменникова конструкція “через + N_{acc}” передбачає типову позицію – приприсудкову, в якій і реалізується її обставинна функція. Причинове значення словоформи “через + N_{acc}” виражається при присудках на позначення власне стану, зміни фізичного чи психічного стану, стосунків між людьми, дії, мовленнєвого чи мисленнєвого процесу: “*Озиме увосени через засуху не сходило, коли ж яке й зійшло, ... так і те покорявіло...*” (Г.Квітка-Основ'яненко); “*Мені й їсти перехотілось через ті сльози та голосіння*” І.Нечуй-Левицький); “*Через чужі весілля і про синове стала частіше думати*” (А.Шкуліпа). Л.А.Булаховський підкреслює, що “конструкції з прийменником *через* найчастіше окреслюють причини, зв'язані з негативною оцінкою мовцем” [15, с. 19].

І.Р.Вихованець укажує, що модель “через + N_{acc}” має широкий позиційний діапазон (виступає в позиціях придієслівної обставини, присубстантивного означення тощо): ... *робота була й зовсім припинилася через нестачу матеріалів; ... вийшла затримка через Міхалкову доньку* [6, с. 90]. Атрибутивна функція розвивається у специфічних умовах контексту, тобто коли словоформа граматично залежить від субстантива: *Бійка через огорожу підірвала сили старого; Хвороба через застуду засмутила батьків*. Залежні іменники є назвами істот, конкретних предметів, віддієслівними дериватами.

Диференціюючи функції прийменникових конструкцій підгрупи на позначення зовнішньої каузачії, переконуємося, що словоформи “за + N_{acc}”, “через + N_{acc}” є поліфункціональними моделями, тобто виступають в обставинній і атрибутивній функції. Прийменниково-відмінкові форми “з огляду на + N_{acc}”, “зважаючи на + N_{acc}” семантику зовнішньої причини здатні реалізувати лише в типовій позиції: “*Але й після цього фольклористична розвідка з огляду на відомі нам обставини не набула широкого розголосу в українському народознавстві*” (В.Скуратівський). Прийменникова конструкція “на + N_{acc}” уживається при дієсловах дії, стану та його зміни (*здригнувся на голос*) і вказує на “причину дії чи підставу для неї: *Хоч їхати жаль, – їхати треба: На те панська воля!* або позначає привід до чогонебудь: *Тут я купив собі “Житіє Кузьми і Дем'яна”, а тобі, голубко, ложку і виделку дерев'яні ... на пам'ятку подорожі в монастир*” [19, т. V, с. 9]. Інколи вона може виступати у вторинній ролі: *Купівля [речей] на пам'ять приносить велике задоволення*.

2. У підгрупі внутрішньої каузачії виділено модель “через + N_{acc}”. Прийменникова конструкція вживається на позначення усвідомленої – при дієсловах внутрішнього стану (*не впізнала через короткозоркість*), дії (*не їла через хвилювання*) – чи неусвідомленої внутрішньої причини – при дієслівних лексемах внутрішнього стану (*не повірив через зневагу*). “Внутрішня причина вказує на різні внутрішні стани, притаманні суб'єкту (фізіологічні явища, психічні процеси, риси поведінки тощо)”

[6, с. 89]. Така семантика реалізується в приприсудковій позиції: “*Хотів написати, як даремно гине він через свою дураць...*” (В.Підмогильний). Прийменниково-відмінкова форма “через + N_{acc}” заступає й присубстантивну позицію, оскільки її обставинні формально-граматичні властивості нейтралізуються внаслідок компресії присудка чи його модифікації: “*Зрештою копач погіб через власну необережність – чом не сигналізував швидше?*” (І.Франко) → *Смерть [копача] через необережність засмутила друзів; Мучитися через кохання → Муки через кохання розгорілися з новою силою*.

Отже, лише одна прийменниково-відмінкова форма “через + N_{acc}” репрезентує підгрупу внутрішньої каузачії. Окрім продемонстрованої обставинної, словоформа “через + N_{acc}” може вживатися в атрибутивній функції.

Функціонально-транспозиційна група “Каузальний орудний відмінок із прийменниками”

Прийменниковий орудний відмінок із причинною семантикою, який виконує атрибутивну функцію, виділено в останню функціонально-транспозиційну групу. Зміна характерної для каузальної синтаксеми “праер + N_{instr}” позиції пов'язана з транспозиційними процесами у структурі вихідного елементарного речення. Схематично цей процес виглядає так:

$$V_f + \text{праер} + N_{\text{instr}} \textcircled{R} N + \text{праер} + N_{\text{instr}}$$

Орудний відмінок із прийменниками у вихідному реченні виражає внутрішню та зовнішню каузачію. Внутрішня каузачія акцентується прийменниковою конструкцією “за + N_{instr}” при заперечних формах дієслова внутрішнього стану, рідше дії на позначення об'єкта, що є перешкодою до здійснення чогось. Модель “за + N_{instr}” виступає реалізатором як усвідомленої – при дієслівних лексемах внутрішнього стану, дії (*сказати за етикетом, не приховати за приязню*), так і неусвідомленої внутрішньої каузачії – при дієсловах фізичного стану (*забути за клопатами*): “*Тепер мені спокійніше, а то я за турботами не міг часом спочивати як слід*” (М.Коцюбинський). Функціонування у присубстантивній позиції прийменниково-відмінкової форми “за + N_{instr}” фрагментарне: *Невстигання за домашніми клопатами не давало можливості відвідувати гуртка*.

Похідну функцію активно виконують моделі з вихідним значенням зовнішньої причини (“у зв'язку з + N_{instr}” позначення причини-наслідку, “за + N_{instr}” – причини-перешкоди або сприятливої спонукальної каузачії, “під + N_{instr}” – причини-результату). Розглянемо найактивніші прийменникові конструкції.

$$V_f + \text{за} + N_{\text{instr}} \textcircled{R} N + \text{за} + N_{\text{instr}}$$

Одні дослідники українського синтаксису вилучають словоформу “за + N_{instr}” із каузальної сфери [15, с. 91], інші мовознавці, навпаки, слушно вказують на широке її використання в українській літературній мові [11, с. 11–21; 13, с. 98].

При дієсловах на позначення позитивних/негативних емоцій, дієсловах дії, стану чи його зміни реалізується значення причини-перешкоди прийменниково-відмінкової форми “за + N_{instr}”: “*За браком худоби самі тягли по полю борони*” (Олесь Гончар). Сема ‘сприятливої спонукальної каузачії’ також знаходить вияв при дієслівних лексемах дії, стану та його зміни (*прибув за наказом, сміялись за*

вказівкою, вигукує за підказкою): "...Запорожці за командою Сірка припинили вогонь з вікон" (П. Загребельний).

У присубстантивній позиції у моделі "за + N_{instr}" із відтінком сприятливої спонукальної причини нейтралізуються формально-синтаксичні властивості обставинної синтаксеми й розвиваються атрибутивні ознаки: *На жаль, у 30-і рр. ХХ ст. арешт за намовою був типовим явищем у нашій державі.* Найчастіше позицію залежного компонента заступають віддієслівні іменники, скажімо: *Відповідь за підказкою не справляла належного враження на слухачів; Рішення за згодою мало відповідний ефект.*

$V_f + \text{під} + N_{\text{istr}} \textcircled{R} N + \text{під} + N_{\text{instr}}$
Наступна словоформа "під + N_{instr}" уживається на позначення причини, що передбачає результат будь-чого при дієсловах зі значенням руху, дії, стану, сприймання (*тремтять під вітром, прийти під натиском, змінитися під поглядом*): *"Під тягарем одразу я упав, дозорець геть прогнав мене з роботи"* (Леся Українка). Функціонування прийменникової конструкції "під + N_{instr}" у нетиповому оточенні також виявляється можливим, оскільки її семантика може пристосовуватися до реалізацій у присубстантивній позиції, у якій характеризується іменник за каузальністю: *Він зізнався про свою участь у повстанні під неймовірним примусом →[®] Зізнання [солдата] під примусом хутко фіксувалося немолодим офіцером.* Залежні лексеми – номінації дій.

Семантичний потенціал функціонально-транспозиційної групи "Каузальний орудний відмінок із прийменниками" представлений зовнішньою каузациєю. Проте не всі словоформи, що входять до цього семантичного блоку, є вихідними моделями, на ґрунті яких розвивається вторинне функціонування. Тільки прийменниково-відмінкові форми "під + N_{instr}", "за + N_{instr}" як реалізатори зовнішньої каузациї спроможні заступати позицію атрибута. Зазвичай функціональні зміни відбуваються при віддієслівних дериватах. Модель "у зв'язку з + N_{instr}" фрагментарно заступає позицію атрибута: *"Частина громадців у зв'язку з репресіями емігрувала за кордон"* (Хв. Вовк) → *Еміграції у зв'язку з репресіями викликали обурення народних мас у країні.* Прийменникова конструкція "за + N_{instr}" (внутрішня каузация) вживається переважно в обставинній функції на позначення причини здійснення чогось, як атрибут – виступає дуже рідко.

Література

1. Астрова Л. И. Предложение и словосочетание в современном немецком языке / Л. И. Астрова // Учеб. зап. фак. иностр. яз. Киргизского гос. ун-та. – Фрунзе, 1961. – Вып. I. – С. 31–40.
2. Бурдаківська Н. М. Вираження відношення причини у структурі простого речення у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 / Бурдаківська Н. М. ; КДПІ ім. О. М. Горького. – К., 1990. – 22 с.
3. Бурдаківська Н. М. Вираження відношення причини у структурі простого речення у сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 / Бурдаківська Н. М. ; КДПІ ім. О. М. Горького. – К., 1990. – 163 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
5. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.

Резюмуючи вищесказане, доходимо висновку: прийменниково-відмінкові форми можуть виступати як у первинній (обставинній), так і у вторинній (атрибутивній) ролі. Первинною функцією слід уважати реалізацію моделями каузального значення в типовій позиції. Функціональна транспозиція словоформ із типового оточення в нетипове спричинює вторинну функцію зазначених одиниць: $V_f + \text{праер} + N_x \textcircled{R} N + \text{праер} + N_x$.

Найбільшу активність у цьому процесі виявили прийменникові конструкції функціонально-транспозиційна група "Каузальний родовий відмінок із прийменниками", семантичний потенціал якої складається з двох підгруп: зовнішньої та внутрішньої причини. Продуктивними щодо виконання вторинної функції вважаємо моделі "від + N_{gen}", "з + N_{gen}". Рідше як атрибути виступають моделі "з-за + N_{gen}", "без + N_{gen}", "після + N_{gen}".

Дослідивши семантичний потенціал функціонально-транспозиційної групи "Каузальний давальний відмінок із прийменниками", з'ясували, що словоформа "завдяки + N_{dat}" на позначення усвідомленої внутрішньої причини переважно вживається в обставинній функції, хоча інколи може реалізувати похідну, атрибутивну.

У функціонально-транспозиційній групі "Каузальний знахідний відмінок із прийменниками" виділяються дві підгрупи – зовнішньої та внутрішньої причини, на базі яких розвивається вторинне функціонування словоформ. Так, у підгрупі зовнішньої каузациї активно до атрибутивної характеристики головного субстантива вдаються дві конструкції "через + N_{acc}", "за + N_{acc}", фрагментарно – прийменниково-відмінкова форма "на + N_{acc}". Монофункціональними (каузальними) визначаємо моделі "з огляду на + N_{acc}", "зважаючи на + N_{acc}". У функціонально-транспозиційній підгрупі внутрішньої причини тільки одна прийменникова конструкція "через + N_{acc}" при похідних та непохідних іменниках реалізує атрибутивну функцію.

Транспозиційні процеси в функціонально-транспозиційній групі "Каузальний орудний відмінок із прийменниками" представлені двома словоформами з вихідною семою зовнішньої причини "під + N_{instr}", "за + N_{instr}". Процес зміни функції відбувається при віддієслівних дериватах. Фрагментарно атрибутивну роль реалізують дві прийменникові конструкції зовнішньої каузациї "у зв'язку з + N_{instr}" та внутрішньої причини "за + N_{instr}".

6. Вихованець І. Р. Синтаксис знахідного відмінка у сучасній українській літературній мові / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1971. – 120 с.
7. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
8. Востоков А. Х. Русская грамматика Александра Востокова по начертанию его же Сокращенной грамматики полнее изложенная / А. Х. Востоков. – СПб., 1831. – 408 с.
9. Грищенко А. П. Обставини / А. П. Грищенко // Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – С. 207–224.
10. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1973. – 351 с.
11. Іваненко З. І. Прийменникові конструкції із значенням причини в українській мові : навч. посіб. / З. І. Іваненко – Чернівці : Вид-во Чернів. держ. ун-ту, 1971. – 81 с.
12. Йова А. І. Прийменникові конструкції в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук / Йова А. І. ; Кримський держ. пед. ін-т ім. М. В. Фрунзе. – Сімферополь, 1963. – 318 с.
13. Колодяжний А. С. Прийменник / А. С. Колодяжний. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1960. – 165 с.
14. Комаров А. П. О лингвистическом статусе каузальной связи / А. П. Комаров. – Алма-Ата, 1970. – 224 с.
15. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис : в 2 т. / за ред. Л. А. Булаховського. – К. : Рад. шк., 1951.
Т. 2. – 1951. – 407 с.
16. Ломтев Т. П. Очерки по историческому синтаксису русского языка / Т. П. Ломтев. – М. : Изд-во МГУ, 1956. – 596 с.
17. Накизова С. А. Выражение причинных отношений в современном русском литературном языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Накизова С. А. – Л., 1952. – 20 с.
18. Пете И. Выражение причинных отношений в русском языке / И. Пете // Русский язык в школе. – 1969. – № 1. – С. 92–96.
19. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
20. Сучасна українська літературна мова : підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. ; за ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – 493 с.
21. Уфимцева А. А. Лексическое значение / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1986. – 240 с.
22. Финкель А. М. Предлоги, выражающие категорию причинности в современном русском языке : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук / А. М. Финкель. – Л., 1965. – 27 с.
23. Халчанська О. В. Причинова конструкція через + знахідний відмінок і її аналоги в російській мові (на матеріалі перекладу на російську мову української радянської художньої прози) / О. В. Халчанська // Українське мовознавство. – 1987. – Вип. 14. – С. 88–94.
24. Dokulil M. Tvoreni slov v cestine. 1. Teorie odvozovani slov / M. Dokulil. – Praha : Naklvi ceskose. Akad. ved., 1962. – 264 s.
25. Лелька О. К otazce tzv transpozice / О. Лелька // Rusko eske studie. Sbornik Vysoke lkyoly pedagogicke v Praze. Jazyk a literature. II. – Praha, 1960. – S. 43–46.